

ПРО РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УНІВЕРСАЛЬНИХ ВИДАВНИЦТВ УРСР

Книговидавнича діяльність на Україні здійснюється видавництвами, типізованими за змістом або цільовим призначенням своїх видань, та універсальними видавництвами, які випускають літературу з різних питань соціалістичного будівництва, розраховану на різні категорії читачів.

Крім ряду типізованих видавництв, що знаходяться у Києві, на Україні є сім універсальних видавництв республіканського підпорядкування, розташованих у найбільш розвинених в економічному та культурному відношенні обласних центрах.

Наявність місцевих творчих організацій, значної кількості науковців, висококваліфікованих фахівців промисловості і сільського господарства, а також матеріально-технічної бази створює необхідні умови для роботи цих видавництв.

Масштаб діяльності та сфера впливу універсальних видавництв більш вузькі, ніж типізованих, продукція яких розповсюджується по всій республіці і частково за її межами. Це знаходить відбиток і в структурі собівартості книжкової продукції місцевих видавництв, яка значно відрізняється від структури собівартості продукції типізованих республіканських видавництв.

У табл. 1 подано відомості про питому вагу калькуляційних статей витрат у собівартості книжково-журнальної продукції універсальних видавництв УРСР за 1964 рік.

Таблиця 1

Собівартість книжкової продукції універсальних видавництв

Назва видавництва	Середній обсяг видання (в автор. аркушах)	Середній тираж видання (в тис. прим.)	Питома вага витрат (у процентах до собівартості)				
			Авторський та художній гонорар	Витрати на редакційну роботу рукописів	Вартість паперу	Поліграфічні витрати	Загальновидавничі витрати
«Крим»	4,1	15,3	34,0	5,7	21,6	35,3	3,4
«Донбас»	3,0	6,1	38,0	9,4	18,6	29,3	4,7
«Каменярь»	4,5	7,0	36,3	7,3	17,8	34,0	4,6
«Прапор»	4,5	8,0	33,7	12,7	14,3	35,0	4,3
«Маяк»	4,3	9,4	30,0	7,5	21,7	31,6	9,2
«Карпати»	8,0	10,1	18,0	8,5	28,5	36,0	9,2
«Промінь»	2,7	7,3	28,5	8,2	23,0	35,8	4,5

Як видно з таблиці, питома вага постійних витрат у собівартості продукції тим вища, чим нижчий середній тираж видання, і навпаки, спадає із зростанням тиражу. Так, у видавництві «Донбас», де середній тираж книги та брошури порівняно нижчий, ніж в інших видавництвах, такі витрати, як авторський гонорар, редакційні та загальновидавничі витрати, становлять понад 50% загальної собівартості продукції. Високою є частка цих витрат і в собівартості продукції харківського видавництва «Прапор».

У деяких інших видавництвах, наприклад «Крим», «Карпати», де середній тираж вищий, основна частина собівартості припадає на змінні витрати, до яких належить вартість поліграфічних робіт та основних матеріалів.

Рік у рік діяльність місцевих книжково-журнальних видавництв розширюється. Їх плани налічують сотні різних за тематикою нових видань, з яких основну кількість становлять брошури. Хоч за своїм змістом і призначенням ці брошури мають масовий характер, вони за рідким винятком видаються дуже малими тиражами, що призводить до їх збитковості.

Як приклад у табл. 2 показані госпрозрахункові наслідки по деяких таких брошурах, виданих у 1964 році.

Таблиця 2

Наслідки видання малотиражних брошур

Назва брошури	Обсяг (в автор. аркушах)	Тираж (у тис. прим.)	Собівар- тість (в крб.)	Вартість видання в оптових цінах (в крб.)	Збитки
Видавництво «Донбас»					
Школа и шахта	2,0	0,75	535	22	513
Всегда в поиске	1,95	0,8	563	24	539
Комунистична взаємодопомога	4,27	1,2	1345	72	1263
Это сделано в пятом году семилетки	3,8	1,8	1217	95	1122
На все життя	3,25	1,5	1019	68	951
Шесть за пять	0,75	0,75	353	11	342
Строим город химиков	2,0	1,0	609	45	564
Ремонт металлического оборудования	4,58	0,7	1250	74	1176
Так повышается жирность	2,0	1,0	497	38	459
Чародії ланів	3,3	1,3	994	78	916
Видавництво «Карпати»					
Поглиблення спеціалізації колгоспів	4,4	1,1	1102	91	1011
Урожай вирощують механізми	2,1	1,0	526	38	488
Геологи	2,5	1,0	833	57	776
Видавництво «Промінь»					
Труд переростає у красу	1,6	1,0	279	23	256
Багатий, хто віддає	2,0	1,0	554	30	524
За колектив високого звання	0,7	1,0	240	8	232
Лектор Добрыкин	1,5	1,0	446	30	416
Що дає спеціалізація радгоспів	2,8	1,0	723	53	670
Видавництво «Маяк»					
Маяки зовут вперед	9,6	1,0	1848	240	1608
Новое в литейной технологии	2,2	1,0	810	60	750

Хоч усі перелічені, як і багато інших подібних видань з обміну досвідом роботи в промисловості і сільському господарстві, мають масовий характер і призначені для широкого кола читачів, проте за заявками книготорговельних організацій їх надруковано малими тиражами, що й обумовило збитковість.

На жаль, у роботі видавництва такі приклади зустрічаються досить часто. У зв'язку з цим виникає питання: чи доцільно видавати дуже малими тиражами масові брошури, а також у чому полягають причини низької тиражності?

Можна погодитись з часто висловлюваною думкою, що ці причини певною мірою залежать від роботи книготорговельних організацій, які повинні активніше пропагувати і розповсюджувати масові видання, і все ж в основному тиражі видань залежать від їх ідейної та наукової якості.

Те, що багато книг і брошур ще не викликає належного попиту і лежить на складах та полицях книжкових крамниць, пояснюється насамперед їх не досить високим рівнем.

Досвід роботи ряду видавництв показує, що агітаційно-пропагандистські, виробничо-технічні, сільськогосподарські та інші видання, якщо вони актуальні, майстерно написані і за своїм змістом цікавлять читачів, виходять масовими тиражами. Такі книги і брошури неодноразово перевидаються. Вони не затримуються у книготорговельній сітці і є рентабельними навіть при низьких номінальних цінах, які встановлюються на масові видання. Отже, якість видань, їх тиражність та рентабельність пов'язані між собою. Хороші за змістом і оформленням книги і брошури, як правило, видаються масовими тиражами, що й забезпечує їх рентабельність.

Проте у деяких видавництвах збитковими виявляються й такі книги і брошури, які видаються значними тиражами.

У 1964 р. видавництво «Донбас» випустило серію брошур з краєзнавства: «Из окна вагона», «Донецк—Київ», «Донецк—Москва», «Донецк—Львів» і т. д. Незважаючи на досить значні тиражі (15 тис. примірників), госпрозрахункові наслідки від випуску і реалізації цих видань були негативними.

В той час як у Кримському, Одеському та інших видавництвах УРСР краєзнавча література, як правило, рентабельна, у видавництві «Донбас» вона збиткова. Як видно з порівняльних даних (табл. 3), собівартість аркуша-відбитка цього виду літератури в Донецькому видавництві вища, ніж в Одеському.

Таблиця 3

Собівартість аркуша-відбитка краєзнавчої літератури (в коп.)

Витрати	У видавництві «Маяк»	У видавництві «Донбас»
Авторський гонорар	0,69	0,76
Витрати на папір	0,68	1,20
Поліграфічні витрати	1,42	1,62
Редакційні та загальновидавничі витрати	0,27	0,67
Всього	3,06	4,25

Перевищення собівартості відбувається в основному за рахунок витрат на папір, які від тиражу не залежать, і частково за рахунок редакційних та загальновидавничих видатків.

Якщо додати до цього, що значну частину художніх творів у прозі та всі поетичні збірки видано із збитками, то з усього плану видавництва «Донбас» рентабельними були лише поодинокі масовотиражні видання, випущені у твердих оправах № 5, найбільш прибуткових серед усіх стандартів книжкових оправ.

З 28 назв масових брошур, випущених цим видавництвом у 1964 р., лише по одній з них — «Футбол 1964 року», надрукованій тиражем 150 тис. примірників, одержано прибуток. Усі інші 27 видань цього розділу літератури були збиткові.

Нерентабельними виявилися всі без винятку 44 брошури з обміну досвідом роботи у промисловості та з виробничо-технічних питань, а також 18 з 20 видань по сільському господарству.

Подібні наслідки видавничої діяльності характерні і для харківського видавництва «Прапор», львівського видавництва «Каменярь» та інших.

У деяких видавництвах окремі видання зазначених видів літератури випущено справді масовими тиражами, які забезпечили їх значну рентабельність. Наприклад, одеське видавництво «Маяк» протягом кількох років перевидає великими тиражами ряд книг і брошур, що користуються незмінним попитом. При перевиданні книг і брошур їх собівартість різко зменшується в результаті скорочення постійних та умовно-постійних витрат. Тому випуск таких видань забезпечив видавництву значні нагородження.

Всі малотиражні видання, як правило, збиткові, бо в їх собівартості основне місце посідають постійні витрати, незалежні від тиражу. В міру збільшення тиражності видань собівартість примірника поступово знижується, але повної ліквідації збитковості можна досягти лише тоді, коли тиражі стають масовими.

Нижче наводяться розрахункові дані про беззбиткові тиражі по деяких розділах літератури універсальних видавництв.

Розрахунок проведено за формулою¹

$$T_{\sigma} = \frac{P_{\text{ва}}}{0,75H - Z_{\sigma}},$$

де T_{σ} — беззбитковий тираж;

$P_{\text{ва}}$ — сума постійних та умовно-постійних витрат у карбованцях на видавничий аркуш, яка складається з авторського і художнього гонорару, витрат на редакційну обробку і оформлення рукописів, поліграфічних (частково) та загальновидавничих витрат;

H — номінальна вартість (роздрібна ціна) видавничого аркуша за діючим прейскурантом роздрібних цін на книжкову продукцію;

0,75 — відношення оптової ціни книги до роздрібної;

Z_{σ} — змінні (пропорціональні) витрати на видавничий аркуш-відбиток, які складаються з вартості паперу, друку та брошурувальних робіт.

Видання масово-політичної літератури (номінал — 1,8 коп. за видавничий аркуш) може бути беззбитковим при тиражі 35 тис. примірників.

¹ В. А. Маркус. Организация и экономика издательского дела. М., 1964.

При цьому враховані:
нижча ставка авторського гонорару — 100 крб. за авторський аркуш;

застосування друкарського паперу № 2;

нескладний текстовий набір;

простий друк тексту та обкладинки;

брошування вкладкою з шиттям у накидку;

фактичний рівень витрат на редакційну обробку та загальновидавничих витрат в універсальних видавництвах.

Виходячи з цих умов, постійні та умовно-постійні витрати становитимуть 180 крб. на видавничий аркуш, а пропорціональні витрати, які припадають на видавничий аркуш-відбиток, — 0,83 коп. Звідси беззбитковий тираж масово-політичної брошури дорівнюватиме $18.000 : (0,75 \times 1,8 - 0,83) = 35.000$ примірників, а по безгонорарних виданнях, написаних на громадських засадах, — 15 тис. примірників.

По сільськогосподарській літературі (номінал — 2,5 коп. за видавничий аркуш) беззбитковим може бути тираж не менше 23 тис. примірників, по виробничо-технічній і художній (прозовій) — 18—20 тис., по краєзнавчій — 15 тис. Проте фактичні тиражі книг і брошур перелічених видавництв значно нижчі і лише по художній літературі в прозі наближаються до беззбиткових.

Хоч у більшості випадків книги і брошури універсальних видавництв є збитковими, в цілому їх друкована продукція рентабельна. Це досягається тим, що окремі твори художньої та іншої літератури випускаються великими тиражами в твердих обкладинках № 5.

У деяких видавництвах збитки по власних книгах та брошурах покриваються нагромадженнями від виконання замовних видань: виробничих інструкцій, номенклатурних довідників, класифікаторів та інших видів друкованої продукції.

Слід зазначити, що по багатьох замовленнях розмір нагромаджень настільки великий, що це викликає сумнів у правильності оплати цих замовлень або встановлення номінальних цін.

Необхідно, щоб рентабельними або беззбитковими були й власні видання. Це вимагає значного поліпшення тематичного планування, підвищення якісного рівня видань і в результаті збільшення їх тиражів.

Як відомо, всі місцеві книжково-журнальні видавництва перетворені у видавництва республіканського підпорядкування. Це, безумовно, сприятиме поліпшенню всіх показників їх роботи, зокрема підвищенню рентабельності видань.

В. В. ДИНКЕВИЧ

О РЕНТАБЕЛЬНОСТИ КНИЖНОЙ ПРОДУКЦИИ УНИВЕРСАЛЬНЫХ ИЗДАТЕЛЬСТВ УССР

Резюме

В статье дается экономический анализ работы универсальных книжно-журнальных издательств Украинской ССР и предложены мероприятия по снижению себестоимости и повышению рентабельности книжной продукции.

V. V. DINKEVICH

**ON THE BOOK PRODUCTION PROFITABLENESS
OF UNIVERSAL PUBLISHING HOUSES IN THE UkrSSR**

S u m m a r y

In the article economic analysis of the work of universal book and magazine publishing houses in the UkrSSR is made and some measures of book production cost price lowering and profitableness increase are proposed.
